

ПРИРОДА ОБ'ЄДНАННЯ БАПТИСТСЬКИХ ЦЕРКОВ:

*Висновки дослідницького інтерв'ю**

Анотація: Стаття пропонує читачу узагальнені результати дослідницького проекту, спрямованого на виявлення уявлень про природу об'єднання баптистських церков серед лідерів цього церковного утворення за допомогою методики дослідницького частково структурованого інтерв'ю. Дослідження демонструє суттєву тяглість з історичним уявленням про природу об'єднання баптистських церков, що виражено в розумінні об'єднання одночасно в органічних і організаційних категоріях. Також були виявлені суттєві проблеми, зокрема це – змішування офісу союзу з союзом церков, намагання зрозуміти природу об'єднання через категорії парацерковних організацій і прагматичне розуміння міжцерковних об'єднань. Ці проблеми потребують теологічного переосмислення в діалозі з найбільш зрілими формами сучасної баптистської еклезіологічної думки.

Ключові слова: об'єднання церков, баптистська еклезіологія, союз церков.

Title: “The nature of Baptist associations of churches: Research interview findings”.

Abstract: This article presents a summary of a research project investigating how leaders of the Ukrainian Baptist Union understand the nature of Baptist associations of churches. Employing a semi-structured interview methodology, the study reveals a strong continuity with historical conceptions of Baptist church unions, highlighting an understanding that integrates both organic and organizational dimensions. However, the research also identifies several significant challenges: the conflation of the union's administrative office with the union of churches itself, the tendency to interpret the union through the framework of parachurch organizations, and a predominantly pragmatic approach to interchurch associations and mission. These issues point to the need for theological reevaluation in dialogue with the most mature expressions of contemporary Baptist ecclesiological thought.

Keywords: association of churches, Baptist ecclesiology, union of churches.

* Стаття у стислій формі представляє результати дослідження на здобуття ступеня доктора філософії в Університеті Сент-Ендрюса (Велика Британія). Дослідження опубліковане у вигляді монографії Oleksandr Geychenko, *Brotherhood in Christ: Towards a Ukrainian Perspective on Associations of Churches* (Carlisle: Langham Academic, 2024). Публікується з дозволу Langham Publishing і Східноєвропейського інституту теології – О.Г.

ВСТУП

Реконструкція уявлень про природу об'єднання церков (ОЦ) серед українських баптистів є непростим завданням саме тому, що серед них переважає усна комунікативна культура. Навіть освічені пастори чи викладачі теологічних навчальних закладів нечасто ведуть наукові дискусії за допомогою друкованих медіа. Виходячи з цієї особливості для дослідження уявлень про природу об'єднань церков був застосований метод дослідницького інтерв'ю.

За побудовою інтерв'ю бувають структурованими, частково структурованими і неструктурованими. Як зазначає професор андрагогіки в Університеті Джорджії (США) Шаран Б. Мерріам, у частково структурованих інтерв'ю запитання зазвичай відкриті та фокусуються на спеціальній інформації, яку можуть надати респонденти¹. До того ж, інтерв'юер може задавати допоміжні запитання, які дозволяють ширше розкрити певні аспекти обговорюваної теми. У свою чергу, Біл Гілхем, почесний старший науковий співробітник відділення психології в Університеті Стратклайду (ВБ), класифікує інтерв'ю відповідно до статусу респондентів, серед яких виокремлює елітні інтерв'ю². Зазвичай такі інтерв'ю мають на меті отримання спеціальних знань від людей, які є експертами у відповідній галузі і, як правило, обіймають впливові позиції й мають доступ до груп людей та організацій³. Гілхем пропонує для такого інтерв'ювання кваліфікованих науковців, досвідчених практиків та адміністраторів⁴. Дослідницькі інтерв'ю в рамках проєкту, звіт про який представлено в цій статті, які можна характеризувати як частково структуровані та елітні.

Для інтерв'ю було обрано респондентів, які є досвідченими практиками. Вони були задіяні в служінні баптистських церков і Союзу в середньому протягом двадцяти шести років кожен. Усі семеро опитуваних тривалий час є служителами у своїх помісних церквах. Зважаючи на їхні особисті таланти та досвід служіння, шість із сімох опитуваних служили щонайменше по шість років у якості старших пресвітерів в обласних об'єднаннях. Троє респондентів обіймали посаду першого заступника голови Союзу, п'ятеро з семи – заступника голови Союзу, троє служили головою Союзу в минулому, і один був головою на момент інтерв'ю.

¹ Merriam, *Qualitative Research*, 89–90.

² Gillham, *Research Interviewing*, 54–59.

³ Gillham, *Research Interviewing*, 54.

⁴ Gillham, *Research Interviewing*, 55–58.

Уся інформація, отримана завдяки інтерв'ю, є інсайдерською інформацією, оскільки вона надана людьми, які були глибоко занурені у процеси життєдіяльності Союзу баптистів і брали активну участь у процесах управління Союзом і вирішення різних практичних питань, пов'язаних з його життям і розвитком.

Традиційно українські баптистські церкви визнають своїх лідерів завдяки їхнім досягненням у служінні⁵. Висока репутація опитуваних серед українських баптистських церков може вказувати не лише на їхні особистості та якості служителів, але й на те, що вони є гарними представниками та хранителями баптистської традиції. Усна природа баптистської традиції передбачає передачу від покоління до покоління. Унікальний досвід та постійна участь у процесах на місцевому, обласному, національному та міжнародному рівнях роблять цих лідерів гарним людським джерелом для цього дослідження. Разом з тим залученість респондентів до різних процесів Союзу може бути певною перешкодою, оскільки їхній власний контекст неминуче впливає на їхню здатність критично поглянути на Союз.

Початково інтерв'ю містило п'ятнадцять питань, організованих у чотири групи. Вони мали допомогти отримати інформацію, що відповідає на чотири допоміжних питання:

1. Як представники ВСЦЄХБ розуміють природу ОЦ?
2. Якими теологічними ідеями представники ВСЦЄХБ обґрунтують це розуміння?
3. Яким чином це розуміння природи ОЦ відображається в документах, наявних структурах і практиках ВСЦЄХБ?
4. Як це особливе розуміння природи ОЦ співвідноситься з автономією помісної церкви?

Попередньо питання були двічі протестовані за участі людей, чії положення і досвід співвідносяться з позицією і досвідом опитуваних. За результатами тестування були уточнені формулювання деяких питань а також стало зрозуміло, що деякі питання потребують подальшого уточнення⁶.

П'ять інтерв'ю відбулися протягом одного року (весна 2015 – весна 2016), два останніх – у листопаді 2017. Респонденти завчасно отримували список оперативних питань (зазвичай за два тижні до інтерв'ю),

⁵ Назаркіна, 'Протестантські конфесії України', 69–70.

⁶ Детальніше про це див. розділ 6, Oleksandr Geychenko, *Brotherhood in Christ: Towards a Ukrainian Baptist Perspective on Associations of Churches*, Theological Studies (Carlisle: Langham Publishing, 2024), 163-67.

щоб ознайомитися з ними і підготуватися до розмови. За тиждень до запланованої бесіди інтерв'юер зв'язувався телефоном чи електронною поштою, щоб з'ясувати, чи усі питання зрозумілі, чи, можливо, необхідне додаткове пояснення. Жоден з опитуваних не просив додаткових прояснень щодо питань.

Після запису інтерв'ю були розшифровані, відформатовані і збережені окремими файлами. Опитувані мали можливість перевірити, скорегувати й затвердити розшифровку свого інтерв'ю. Усі початкові файли, а також розшифровки інтерв'ю зберігалися на окремому захищеному жорсткому диску разом з електронними копіями інформованої згоди опитуваних.

Для аналізу інтерв'ю використовувалась процедура, запропонована Шаран Мерріам⁷. Процедура аналізу складається з трьох стадій:

- а) *конструювання категорій* – присвоєння кодів чи категорій часткам інформації, які відповідають на допоміжні дослідницькі питання;
- б) *сортування категорій і даних* – уточнення і групування категорій, у міру того як в процесі аналізу виникають повторюваності;
- в) *найменування категорій* – рафінування чи уточнення кодів, об'єднання схожих ідей або образів і перехід на вищий рівень абстракції.

Логіка процесу рухається від відкриття до підтвердження і далі до тестування та підтвердження. У ході процесу використовуються різні логічні операції: індуктивний аналіз на початковій стадії; індуктивно-дедуктивний на другій стадії і дедуктивний на третій стадії⁸.

Мета аналізу – ідентифікувати сегменти даних, які відповідають на допоміжні дослідницькі питання, згадані вище. Головні критерії відбору цих сегментів чи “частин” – їхня змістовність і здатність відповісти на питання. Мерріам зазначає, що частини мають бути “евристичними” і автономними. Під евристичністю вона розуміє релевантність частини та її здатність “стимулювати читача мислити поза рамками певної частки інформації”⁹. Автономність означає, що певну частину можна пояснити “за відсутності будь-якої додаткової інформації, окрім широкого розуміння контексту, в якому здійснюється дослідження”¹⁰.

⁷ Merriam, *Qualitative Research*, 175–93.

⁸ Merriam, *Qualitative Research*, 184.

⁹ Merriam, *Qualitative Research*, 177.

¹⁰ Merriam, *Qualitative Research*, 177.

У цьому дослідженні частини варіюються від слів (образи або метафори ОЦ) до словосполучень (функції або практики ОЦ) і речень (визначення ОЦ або їхня відмінність від помісної церкви). На стадії найменування всі дані було необхідно організувати навколо категорій, які допомагають узагальнити їх і вивести на вищий рівень абстракції. Це передбачає, що категорії повинні “реагувати на цілі дослідження”, бути “чутливими до даних”, “вичерпними, щоб охоплювати всі релевантні дані”, “взаємовиключними” і “концептуально відповідними”¹¹.

Згідно з цими інструкціями, на першій стадії усі інтерв'ю були прочитані, і в процесі читання частинам даних, що відповідають на допоміжні питання дослідницького проєкту, були присвоєні початкові коди. Так, визначення “об'єднання”, “союзу” і “братства”, надані респондентами, чітко диференціювали два перших від останнього: “об'єднання” і “союз” маркували як “установи”, “юридичні”, “адміністративні”, “структурні” і “добровільні”, тоді як “братство” маркували як “спільність”, “духовне”, “символічне”, “біблійне” і “неофіційне”. Подібна процедура була застосована і до інших питань.

На другій стадії початкові коди були відсортовані і згруповані навколо спільних тем у спробі визначити повторюваності в даних. Так, у відповідь на першу групу питань, що стосувалися природи ОЦ, виникла подвійна метафора “організації/організму” разом з проміжною концепцією “гібриду”. ОЦ як “гібрид” частково поєднує органічні й організаційні елементи. Коди, що стосуються теологічних засад, були згруповані у прагматичні й біблійні/теологічні; форма, процес ухвалення рішень та регулярна діяльність ОЦ організовані під загальною рубрикою практик. Розділ про практики (6.2.4.) є більш описовим і спрямованим на демонстрацію того, чи дійсно ці практики відображають природу ОЦ і якщо так, то яким чином. Різні коди, що маркують частини даних, пов'язаних з помісною церквою і ОЦ, а також транслокальним керівництвом і ОЦ, були згруповані разом. Розділ про керівництво ОЦ спочатку був віднесений до рубрики автономії помісної церкви, однак у цьому тематичному аналізі його виділено як окремий підрозділ (6.2.6.). Нижче представлений тематичний аналіз даних отриманих у 2015-2017 рр.

ПРИРОДА ОБ'ЄДНАННЯ ЦЕРКОВ

Розуміння природи ОЦ респондентами можна описати за допомогою подвійної метафори організації/організму. Для всіх опитуваних “об'єднання” і “союз” є відмінними від “братства”, оскільки вони перед-

¹¹ Merriam, *Qualitative Research*, 185–86.

бачають не лише спільне поклоніння, спілкування і служіння церков, але також їх організаційний аспект. “Коли ми говоримо про ‘об’єднання’ і ‘союз’, ми вживаємо ці поняття в юридичному сенсі, щоб описати групи церков,” – говорить Ігор Бандура¹². “Братство” – це духовна реальність церковної спільноти, об’єднаної спільним сповіданням віри і практикою.

ОЦ як організація. Організаційний аспект ОЦ вбачається в тому, як опитувані визначають об’єднання, союз і братство, пояснюють їх мету і функції та тлумачать об’єднання і союз через ідею добровільного суспільства.

“Об’єднання” – це група церков у певній географічній місцевості¹³. В Україні межі об’єднань співпадають з адміністративно-територіальними одиницями, областями¹⁴.

“Союз” охоплює баптистські церкви в Україні, а також церкви діаспори в Аргентині, Австралії, Канаді, Парагваї, Португалії та США¹⁵. Помісні церкви об’єднуються в обласні об’єднання і разом з іншими братськими союзами утворюють ВСЦЄХБ. Валерій Антонюк, голова Союзу, пояснює:

Перше, це об’єднання церков, і воно визначає певну кількість помісних церков на окремо взятій території. У сучасному нашому такому вимірі це обласні об’єднання, вони ще можуть бути регіональними. Помісні церкви об’єднуються разом в одному регіоні. Союз складається з двадцяти п’яти таких обласних об’єднань¹⁶.

Помісні церкви можуть приєднатися до Союзу лише через членство в об’єднанні. Один з опитуваних відзначив, що через новий статут ВСЦЄХБ зіткнувся з серйозною колізією – офіційна назва Союзу та його структура і процедури не узгоджуються – “ми змінили назву на ‘Союз церков’, але механізм ще не напрацьований. Ми не маємо відповіді на питання – чи може бути окрема церква частиною союзу, не

¹² Бандура, Інтерв’ю 1.A.O, 48–50. Тут і далі цифри вказують на рядки розшифровки.

¹³ Шемчишин, Інтерв’ю 1.G.O, 21–22.

¹⁴ Слово “регіональний” стосується більшої географічної території, що об’єднує декілька областей. До Другої світової війни цей структурний рівень баптистського союзу називали “районом”, див. Тимошенко, ‘Съезд баптистов в Москве’, 1911, 367; Левинданто, ‘О служении старших пресвитеров’, 48; Steeves, ‘The Russian Baptist Union’, 82–83.

¹⁵ Див. офіційний сайт ВСЦЄХБ ‘Про Союз ЄХБ’.

¹⁶ Антонюк, Інтерв’ю 1.D.O, 34–39; див. також Бандура, Інтерв’ю 1.A.O, 52–53.

являючись частиною обласного об'єднання¹⁷. Це означає, що вплив помісних церков на справи Союзу опосередковується об'єднаннями та їх представниками у Раді союзу чи під час з'їзду. З іншого боку, працівники Союзу по необхідності працюють з помісними церквами через старших пресвітерів і обласні пресвітерські ради¹⁸.

Інший організаційний аспект ОЦ – їх мета і функції. Нижче подано короткий огляд деяких елементів, які більш детально розглянуто в розділі про необхідність ОЦ. “Об'єднання” і “союзу” мають однакову основну мету “об'єднувати, допомагати й підтримувати помісні церкви”¹⁹, але на різних рівнях – обласному і національному. Завдяки цьому ОЦ надає форми баптистському руху, який в іншому випадку став би жертвою відцентрових сил розгалуження і регіоналізації. Ігор Бандура вважає цей компонент необхідним: “Ми розуміємо, що будь-який рух, він має бути якимось чином структурований. Структура може бути різною. Вона може відповідати розумінню в той чи інший історичний період. Вона може видозмінюватись, разом з тим структура допомагає все це організувати, якимось все спрямовувати, мобілізувати ресурси, розподіляти їх найкращим чином”²⁰.

Обрані служителі об'єднання і Союзу представляють помісні церкви перед урядовцями, а також під час міжденомінаційних і міжнародних контактів. Вони працюють задля більш тісної єдності й координації помісних церков, а також допомагають вирішенню конфліктів на своїх рівнях²¹. Відмінність полягає у рівнях відповідальності та влади “об'єднання” і “союзу”, оскільки структури узгоджуються з об'єднаннями на регіональному, національному та міжнародному рівнях: “Скажімо так, обласне об'єднання, всі його рішення – це рішення групи приблизно зі ста церков. Рішення, що приймаються на рівні Союзу, це, скажімо, 2500 церков. Відповідно, рівень авторитетності, рівень підтримки набагато ширший у союзі”²².

¹⁷ Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 758–60. Один з опитаних згадував конфлікт у Донецькій області, коли група церков призупинила своє членство в об'єднанні через конфлікт зі старшим пресвітером, однак попросила Раду Союзу зберегти їхнє членство в Союзі, див. РС, Інтерв'ю 1.В.0, 621–25; пор. Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 765–73.

¹⁸ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.0, 68–69.

¹⁹ Комендант, Інтерв'ю 1.С.0, 90–92. див. також Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.0, 71–76, 85–86; Романюк, Інтерв'ю 1.Е.0, 109–10.

²⁰ Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 165–70.

²¹ Бандура, 81–88 пор. Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.0, 69–74; РС, Інтерв'ю 1.В.0, 119–21, 141–44.

²² Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 90–94.

Опитувані вважають, що ОЦ – це добровільне об’єднання. Це відображається у відносинах помісної церкви й ОЦ²³ і зафіксовано у Статуті ВСЦЄХБ²⁴. Церкви збираються навколо спільного віросповідання, практик сповідання Христа і взаємодопомоги та взаємної підтримки: “обласне об’єднання [...] – це добровільне об’єднання церков області чи регіону для того, щоб спільно сповідувати Ісуса Христа, ну і щоб отримувати допомогу”²⁵. Віросповідання і практики є консолідуючими інструментами для Союзу і лакмусовим папірцем для церков, які бажають приєднатися до Союзу²⁶.

Згідно з принципом добровільності, помісна церква може вільно приєднуватися або залишати, принаймні теоретично, об’єднання чи Союз. Можливо, таке правило певною мірою відображає негативний досвід під час СРСР після Другої світової війни, коли традиційні асоціаційні практики баптистів були в занепаді²⁷.

Наявність цього принципу в Статуті може вказувати на традиційну кооперацію серед церков²⁸ і право помісної церкви вирішувати всі свої внутрішні питання під владою Христа²⁹. Водночас мова і структура Статуту вказує на його юридичний, а не еклезіологічний характер. Організаційна та юридична термінологія затьмарює теологічну й еклезіологічну мову статуту. Отже, хоча поверхово здається, що принцип добровільності узгоджується з баптистською еклезіологією, в реальності він практично анулює необхідність спілкування з іншими церквами, залишаючи це на розсуд спільноти або служителя. Він безумовно загрожує тому, що належить до *esse* Церкви. На практиці добровільний аспект часто скочується до свавілля, що викликає обґрунтовану критику:

Припустимо, у нашому Статуті прописані дві функції: спілкування і добровільна співпраця. Тобто, все зведено до того, що якщо ми бажаємо – ми спілкуємося, хочемо – можемо щось робити. Відповідно, не хочемо – не спілкуємося, не бажаємо – не робимо. На практиці так і виходить, тому що автономія помісної церкви, вона десь так і передба-

²³ Бандура, 476–79; РС, Інтерв’ю 1.В.о, 346–49; Комендант, Інтерв’ю 1.С.о, 575–78; Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.о, 255–56, 316–20, 584–88; Романюк, Інтерв’ю 1.Е.о, 60–61, 178–81; Нестерук, Інтерв’ю 1.Ф.о, 634–37; Шемчишин, Інтерв’ю 1.Г.о, 12–13, 148–50.

²⁴ ‘Статут (2014u)’, пар. 1.1.

²⁵ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.о, 59–61.

²⁶ Романюк, 682–96.

²⁷ Див. розділ IV, пор. Комендант, Інтерв’ю 1.С.о, 575–78.

²⁸ Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.о, 253–56.

²⁹ Freeman, *Contesting Catholicity*, 237–38.

чає подібну свободу і самовизначення помісної церкви. Але саме тут, мені здається, і відкривається поле для наших роздумів, наших пошуків. [...] Добровільність походить від нашої свободи у Христі. Але правильно усвідомлена свобода у Христі часто означає, що я хочу тому, що не можу інакше. А не можу інакше не тому, що мене до цього спонукають згори, а тому, що якщо я у цій реальності, занурений у неї, якщо я – жива частина Тіла Христового, то не можу інакше. Якщо наша церква нормальна і по-справжньому автономна, це дійсно означає, що ми вільні, але це також означає, що ми не можемо існувати без інших церков. Ми не є закритими. Ми добровільно відкриті. І це не наш вибір, це наслідок нашої сутності³⁰.

Тут Ігор Бандура вказує на крайнощі добровільності, які протирічать уявленню про Церкву як Тіло Христове. Його пропозиція сприймати добровільність як вираження свободи у Христі та приналежність до Тіла заслуговує на подальший розвиток. Раніше, роздумуючи про потає у зв'язку з ОЦ, він вказав на обмеження розуміння групи церков у термінах добровільного об'єднання і запропонував розглядати і помісну церкву, і групу церков як Тіло Христове³¹. Переосмислення об'єднання і союзу через призму образу Тіла Христового, і розгляд практики асоціювання як вираження природи Церкви може вивести за рамки образу добровільного об'єднання до більш живих і пластичних відносин спільноти церков.

ОЦ як організм. Концепція “братство” має абсолютно інший відтінок. Якщо “об'єднання” і “союз” визначають як юридичні, адміністративні і структурні сутності, то концепція “братство” вважається біблійним, духовним і символічним визначенням групи церков³². Ця концепція вкорінена у вживанні Петром цього слова (1 Пет. 2:17) і ранньому самовизначенні баптистів у Російській імперії³³. Опитувані вбачають різкий контраст між цією концепцією та “об'єднанням” і “союзом”, оскільки вона позбавлена “функції адміністративно-організаційної форми”³⁴, не представляє структуру³⁵, і, в цілому, є більш широкою в масштабі й значенні³⁶. Більше того, “братство” розглядають

³⁰ Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 485–93.

³¹ Бандура, 308–16.

³² Бандура, 50–52; Романюк, Інтерв'ю 1.Е.0, 79–80; Нестерук, Інтерв'ю 1.Ф.0, 54–55.

³³ Див. розділи II і IV.

³⁴ РС, Інтерв'ю 1.В.0, 87–89.

³⁵ РС, 106–7.

³⁶ Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 100–101.

як біблійний ідеал, якому ВСЦЄХБ намагається відповідати й відповідно до якого “оцінює своє покликання і функції”³⁷.

Говорячи про союз церков як про “братство”, українські баптисти вбачають у ньому передусім спільноту церков³⁸. Можливо, це найважливіша риса “братства”. Один респондент назвав його “духовним союзом”³⁹, а інший – “живим спілкуванням і наявністю зв’язку”⁴⁰. Тобто, “братство” – це братні стосунки або спілкування, що є однією з ключових цінностей, яка утримує “братство” разом⁴¹. Оскільки “братство” позбавлене адміністративних або конституційних зв’язків, єдиною прив’язкою є приналежність до родини і спільного спадку, а це передбачає певний рівень взаємозалежності помісних церков. Валерій Антонюк наголошує, що “братство” – це “демонстрація такої духовної приналежності, взаємозв’язків і координації між церквами, які спільно поділяють євангельські цінності й певні теологічні принципи чи доктринальні твердження”⁴². Це твердження підводить до другого важливого елементу – спільної традиції, яка зв’язує і тримає церкви разом.

Ця спільнота церков – не лише велика родина, вона вибудована навколо спільної теологічної традиції, що охоплює віросповідання та спільні практики. Ігор Бандура пояснює, що “‘братство’ [...] це поняття, яким ми виражаємо спільність усіх церков, які об’єднані одним духом, одним відчуттям, одним розумінням Біблії і об’єднані однією історією, однією традицією, об’єднані певним спільним бажанням разом служити Богу, спільними цінностями, спільним баченням і цілями”⁴³. Ця традиція одночасно утворює центр тяжіння, навколо якого об’єднані помісні баптистські церкви, і визначає демаркаційні лінії, що відрізняють це сузір’я церков від інших церков. Традиція не обмежена стінами одного церковного союзу. Вона перетинає деномінаційні і навіть національні кордони, охоплюючи всіх баптистів⁴⁴. Як каже один з опитуваних: “В цілому, говорячи ‘братство’, передбачаємо доктринальну єдність усіх євангельських християн-баптистів. І коли ми говоримо про широке розуміння ‘братства’, то скоріше за все включаємо усі спільноти чи помісні церкви, що об’єднані одним віровченням. Але тоді в

³⁷ Бандура, 101–6.

³⁸ Бандура, 69–70.

³⁹ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 130.

⁴⁰ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 137.

⁴¹ Про спільність церков і слабкі адміністративні зв’язки як основний принцип Братства незалежних церков і місій України див. РС, 56–61.

⁴² Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.О, 65–68.

⁴³ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 58–63.

⁴⁴ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 122–24.

це визначення входять євангельські християни-баптисти, які знаходяться у різних союзах⁴⁵. Тут “братство” відноситься до конфесійної групи⁴⁶ і виражає один з ключових елементів природи Церкви – спільність віруючих.

Окрім духовної спільності і конфесійної традиції, ці церкви об'єднуються навколо місії. Може скластися враження, що це прагматична причина, яка допомагає церквам об'єднати свої ресурси заради місії. Однак участь у місії чітко виходить за рамки прагматичних причин для єдності, оскільки вона глибоко вкорінена у природі церкви як місіональної спільноти, яка, у свою чергу, походить від *missio Dei*. Валерій Антонюк стисло узагальнює: “братство’ [...] це більш біблійне визначення спільноти помісних церков, які поділяють спільні євангельські та теологічні цінності і співпрацюють між собою задля досягнення людей і виконання Великого доручення Ісуса Христа”⁴⁷.

Разом з тим не всі опитувані бачать концепцію “братство” у загальних поняттях. Григорій Комендант ототожнює його виключно з “Братством незалежних церков і місій євангельських християн-баптистів України”⁴⁸. Іван Романюк вважає всі три поняття – “об'єднання”, “союз” і “братство” – взаємозамінними⁴⁹. Його твердження, вочевидь, вказує на відносини, які помісні церкви, що входять в об'єднання чи союз, мають поза формальними чи юридичними зв'язками, які характеризують членів тієї самої організації. У деяких інших випадках поняття “братство” застосовується до ширшої групи церков, яка складається з союзів чи об'єднань і охоплює помісні церкви однієї етнічної групи. Наприклад, українські баптисти в США і Канаді належать до різних союзів, проте називають себе “українським братством”⁵⁰.

ОЦ як гібрид. Декілька респондентів висловили думку, що об'єднання і союз не можна редукувати до адміністративної або структурної реальності. Іван Романюк, говорячи про природу ОЦ, визнав, що серед баптистських церков існує два типи відносин: “...є у нас певна залежність вертикальна. Є у нас дуже добрий зв'язок горизонтальний, і він перевищує вертикальний. Тому що вертикальний є мінімальним, можливо, у відносинах з державою. Десь, може, в якихось міжцерковних чи

⁴⁵ РС, 92–97.

⁴⁶ РС, 108–11.

⁴⁷ Антонюк, Інтерв'ю 1.D.O, 39–42.

⁴⁸ Комендант, Інтерв'ю 1.C.O, 45–46, 65–67. Див офіційний сайт БНЦМЕХБУ <http://bibcm.org>.

⁴⁹ Романюк, Інтерв'ю 1.E.O, 88–90; пор. Нестерук, Інтерв'ю 1.F.O, 71–79.

⁵⁰ Романюк, Інтерв'ю 1.E.O, 118–23.

міжденомінаційних відносинах. А так, в цілому, спілкування чи єдність церков, вона вся на горизонтальному рівні, де немає ніяких структур, які б цим управляли”⁵¹. “Вертикальний” вимір церковних відносин втілений у структурних і адміністративних елементах об’єднання і союзу. Ці двосторонні відносини між центром і периферією тісно пов’язані з тими аспектами, які виходять за межі можливостей певних помісних церков, особливо у представництві перед державою, на міжденомінаційній і міжнародній арені. “Горизонтальні” зв’язки існують між помісними церквами в безпосередній географічній близькості або на загальнонаціональному рівні за межами офіційних деномінаційних структур. Цей погляд співзвучний з поясненням, яке надав Ігор Бандура. Він посилався на різні аспекти існування помісної церкви: духовні і юридичні⁵². Перші передбачають, що помісна церква належить до інших церков і має духовну спільність з ними. Ця приналежність походить від природи Церкви⁵³. Другі пов’язані з існуванням помісної церкви в українському правовому полі, в якому деякі з проблем можна легше вирішити, якщо церква є членом союзу.

Таким чином, ОЦ існує на двох рівнях: організаційному й органічному. Як організації, союз та обласне об’єднання мають офіси, в яких певні обрані та найняті люди працюють задля здійснення їх цілей і функцій. Як організм, церкви взаємодіють між собою в рамках офіційних структур та поза ними, встановлюючи спільноту, пов’язану “всяким допоміжним суглобом” (Еф. 4:16). Ця “гібридна” природа структур інколи приводить до плутанини. Дехто плутає “вертикальний” чи “юридичний” аспект ОЦ, представлений офісом старшого пастора або Союзу, з об’єднанням чи союзом церков⁵⁴. Вони не розуміють, що “обласне об’єднання – це жива взаємодія помісних церков”⁵⁵, і що “пресвітерська рада і помісні церкви, що входять в обласне об’єднання, являють собою насправді всю суть цієї взаємодії”⁵⁶. Таке непорозуміння можна навіть побачити в тому факті, що деякі опитувані називали ОЦ “парацерковними структурами”⁵⁷. Ігор Бандура застерігає проти такої

⁵¹ Романюк, 147–53.

⁵² Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 115–34.

⁵³ Бандура, 154–55, 157–58.

⁵⁴ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 302–16.

⁵⁵ РС, 309–10.

⁵⁶ РС, 314–16.

⁵⁷ Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.О, 92; Нестерук, Інтерв’ю 1.Ф.О, 30–31. У відповідь на уточнювальне запитання він пояснив, що “це структури, які мають право від церков представляти їхні інтереси перед державою та допомагати у виконанні біблійних завдань” у Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.О,

витонченої помилки – відокремлення адміністративних структур від об'єднань або Союзу: “...коли ми говоримо про структуру, про об'єднання чи союз, ми маємо на увазі не те, що це об'єднання і церкви, а що є об'єднання церков”⁵⁸. Ця теза може допомогти в досягненні балансу між “вертикальним/юридичним” і “горизонтальним/духовним” аспектами помісних церков та церковних об'єднань і союзів.

НЕОБХІДНІСТЬ ОБ'ЄДНАННЯ ЦЕРКОВ

Необхідність ОЦ перегукується з двома аспектами організаційного виміру цих структур: метою і ключовими функціями. Ці аспекти є головним чином прагматичними, хоча вони апелюють до теологічних підвалин.

Мета ОЦ. Одна з підстав необхідності ОЦ – це їх мета сприяти служінню помісних церков⁵⁹. Як буде продемонстровано нижче, помісна церква займає центральне місце в еклезіології українських баптистів, однак вона є дещо обмеженою, коли це стосується відносин з державою, іншими деномінаціями в Україні та за її межами, і проєктів, що потребують суттєвих ресурсів. Ігор Бандура коментує це так:

...дуже багато питань, які ми можемо робити разом. Це і освіта, і місіонерська діяльність, видавницька діяльність, розробка богослов'я, представництво наших церков і захист наших церков перед державою і таке інше. Тобто це те, що помісна церква не може робити самостійно. Навіть якщо церква велика. Навіть якщо церква впливова. Навіть якщо у неї гарний бюджет. Якщо у церкви служителі, окрім того, що вони пастори, ще й гарні адміністратори і обдаровані богослови, все одно сама сфера життя і служіння окремо взятої помісної церкви не дає їй того досвіду, який би відображав повноту життя братства. І, відповідно, без цієї повноти немає повноти богословствування. Тому в цьому відношенні об'єднання і союз дають можливість об'єднувати і разом робити те, що окремо взята церква робити або не може, або може, але дуже обмежено⁶⁰.

Обмеження помісної церкви включають не лише ресурси, людські і матеріальні, а й досвід служіння та мудрість, що виникає з нього. Ці обмеження можна здолати лише через приналежність до “повноти життя братства”, яке до певної міри втілено в обласних об'єднаннях і

100–101. Для Нестерука союз – “парацерковна організація, що об'єднує церкви”, див. Нестерук, Інтерв'ю 1.F.0, 43.

⁵⁸ Бандура, Інтерв'ю 1.A.0, 182–86.

⁵⁹ РС, Інтерв'ю 1.B.0, 346–49; Антонюк, Інтерв'ю 1.D.0, 120–28.

⁶⁰ Бандура, Інтерв'ю 1.A.0, 194–207.

Союзі. Інший опитуваний висловлюється більш наголошено: “Вони [ОЦ] не просто можуть, вони для цього утворюються, щоб розширити функції помісних церков завдяки взаємодії церков і залученню їхнього потенціалу”⁶¹. Структури обмежені і недосконалі; вони перебувають у процесі постійних змін та пристосувань, але безсумнівно одне: “структура допомагає організувати все це, якимось спрямувати все це, мобілізувати ресурси, розподілити їх найкращим чином”⁶². І знову структура – це прагматичний інструмент, що сприяє служінню помісної церкви, а також може розглядатися як посередництво, що дає доступ до досвіду ширшої Церкви. Згідно з твердженням Валерія Антонюка, співпраця має одну конкретну мету – “сприяти ефективному виконанню Великого доручення Ісуса Христа”⁶³.

Функції ОЦ. Окрім допомоги помісним церквам, ОЦ від їхнього імені виконують функції представництва, організації та об’єднання помісних церков і посередництва.

Функція представництва охоплює церковно-державні відносини і відносини з іншими християнськими деномінаціями в Україні та за кордоном. Ігор Бандура зазначає, що “[д]ержава не буде свої відносини з кожною окремою церквою”⁶⁴. Через обраних представників церкви можуть лобювати багато питань, спільних для всіх релігійних груп⁶⁵.

Окрема помісна церква є дуже обмеженою в цьому сенсі⁶⁶. Вона може існувати в українському правовому полі, однак її комунікативний та представницький потенціал буде вужчим порівняно з союзом⁶⁷. Союз також представляє церкви в публічній сфері, доносячи їхню думку щодо чутливих суспільних проблем і проголошуючи євангеліє. Один з опитуваних вказав на особливості українського мислення, яке схильне сприймати Церкву як організацію, а не як помісну спільноту⁶⁸. Інший відзначив, що в українських політичних колах люди зазвичай ототожнюють певні релігійні організації з їх представниками⁶⁹. З цієї точки

⁶¹ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 203–5.

⁶² Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 166–70.

⁶³ Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.О, 111–12; див. також Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 350–54.

⁶⁴ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 123–24.

⁶⁵ Бандура, 129–34; РС, Інтерв’ю 1.В.О, 350–58.

⁶⁶ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 159–64.

⁶⁷ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 146–50.

⁶⁸ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 67–69.

⁶⁹ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 197–212.

зору функція представництва стає дуже важливою, хоча і не найбільш оціненою⁷⁰.

ОЦ допомагає в організації та об'єднанні церков. Організаційний аспект передбачає координаційну роль старшого пресвітера і служителів Союзу. Один з опитуваних прямо визнає: “В різних місцях церкви євангельських християн-баптистів, помісні церкви або спільноти представляють собою велику палітру різноманітності. Так ось для того, щоб навіть організувати взаємодію цих церков у масштабах країни чи області, щоб більш ефективно задовольняти потреби помісних церков, і покликані ці структури”⁷¹. У цьому сенсі об'єднання і союз функціонують як координаційні центри, які сприяють взаємодії та кооперації помісних церков⁷². Служителі в цих структурах збирають інформацію з різних регіонів і мають змогу трансформувати її в більше, всеохоплююче бачення. Вони відповідають за напрацювання стратегії розвитку церков і їхнього служіння в країні та за її межами⁷³. Україна – велика країна, тож інколи географічна віддаленість і навіть ізоляція церков може перешкоджати регулярним контактам, а це призводить до непорозумінь і розколів. Григорій Комендант посилається на необхідність взаємного контролю церков: “Ми всі потребуємо якогось контролю, в правильному сенсі цього слова, підтримки. Ми один одного контролюємо, один одному допомагаємо”⁷⁴. Іван Романюк додає, що робота ОЦ спрямована на здолання процесу регіоналізації церков⁷⁵. Він відзначає, що ОЦ є “платформою для духовної єдності”⁷⁶ і ця духовна єдність може виражатися через різні форми: неформальні об'єднання великих церков, молодих пасторів чи нових церков⁷⁷.

Слід відзначити, що ідея автономії помісної церкви має суттєву ваду, коли йдеться про вирішення конфліктів і особливо, коли конфлікт заходить у глухий кут⁷⁸. У цих випадках ОЦ діють як посередники. Це стосується вирішення конфліктів всередині помісних церков, а також між ними. Запрошення представників об'єднання чи Союзу трапляється лише в тих ситуаціях, “де автономія церкви призвела до

⁷⁰ Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 539–49, 551–58.

⁷¹ РС, Інтерв'ю 1.В.О, 164–69.

⁷² Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.О, 51–52, 86–87.

⁷³ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.О, 64–68.

⁷⁴ Комендант, Інтерв'ю 1.С.О, 189–91 див. також 140–43.

⁷⁵ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.О, 170–77.

⁷⁶ Романюк, 310.

⁷⁷ Романюк, 311–16.

⁷⁸ Приклад братських менонітів див. Dyck, ‘Moulding the Brotherhood’, 48–52.

анархії. Де втрачені всякі братські взаємозв'язки, де церква розділяється на групи, де згублена духовність”⁷⁹. В усіх подібних ситуаціях представники обласного об'єднання чи Союзу виступають у якості арбітрів, які можуть допомогти знайти рішення і розв'язати конфлікт мирним шляхом, і для всіх задіяних це єдиний спосіб виходу з конфліктної ситуації⁸⁰. Не зовсім зрозуміло, на яких підставах діють ці арбітри і чому автономна помісна церква має приймати їхнє судження. Якщо ані об'єднання, ані Союз не мають влади над помісною церквою в організаційному плані, тоді має бути щось поза межами цих відносин, що служить підґрунтям для подібних дій.

БІБЛІЙНІ І ТЕОЛОГІЧНІ АРГУМЕНТИ НА КОРИСТЬ ОБ'ЄДНАННЯ ЦЕРКОВ

Використання респондентами Біблії на підтримку ОЦ є досить розумним і стриманим. Вони уникають безпосередніх посилань на тексти Писання в підтримку ОЦ або вчитування в новозаповітний текст своєї деномінаційної реальності⁸¹. Один опитуваний навіть визнає, що Писання не згадує ОЦ⁸². Інший іронізує: “Біблія гарна тим [сміється – О. Г.], що Біблією можна обґрунтувати будь-яку думку. Я знаю людей, які дуже успішно, користуючись Біблією, стверджують, що в Біблії немає нічого, крім помісної церкви. І що вселенська Церква – це така чисто богословська концепція, якої в Біблії немає”⁸³. Це мовчання визначає їхній підхід до Писання. Замість безпосереднього цитування з Нового Заповіту, опитувані використовують три головних підходи до Писання: а) вони розглядають практики новозаповітних церков, що демонструють взаємозалежність; б) вони апелюють до текстів, що закликають до єдності; і в) вони апелюють до або натякають на біблійні образи Церкви, пов'язані з єдністю. Такий підхід допомагає їм збалансувати автономію помісної церкви і необхідність вийти за рамки помісної церкви до ширшої християнської спільноти.

Роздумуючи про практики новозаповітних церков, опитувані намагалися побачити, яка теологічна й еклезіологічна реальність стояла

⁷⁹ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.О, 404–6.

⁸⁰ Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 633–36; Романюк, Інтерв'ю 1.Е.О, 413–24, 429–32.

⁸¹ Такі спроби були нерідкими серед баптистів. Див. Ананьїн, ‘Объединение общин баптистов’, 17–18; Shurden, ‘Associationalism among Baptists’, 79–81.

⁸² РС, Інтерв'ю 1.В.О, 369–70.

⁸³ Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 366–70.

за ними, і що дозволяло цим церквам виходити за межі автономного існування та заохочувало взаємодію. Валерій Антонюк вказує на неформальні зв'язки між помісними церквами, наявні в місіонерській діяльності, яка описана в книзі Дій Апостолів⁸⁴. Для Ігоря Бандури взаємозалежність втілена в участі церков Македонії у фінансовій підтримці міжцерковного служіння Павла та своїх співвірян у Палестині (2 Кор. 8:1–9:13)⁸⁵. Він вважає, що для Павла участь церков є вільним послухом повелінню Христа. Інший приклад практики – транслокальне служіння Тита⁸⁶ або інших апостолів⁸⁷. З цих прикладів випливає, що новозавітні церкви були далекими від крайньої незалежності чи автономії. Зовсім навпаки, для цих церков спілкування було частиною того, що значить бути Церквою.

Ігор Бандура висловлює думку, що відповідно до Ефесян 4:1-16 транслокальне служіння апостолів і пророків охоплює всі наявні церкви⁸⁸. Це означає, що “слово, що було передане апостолам, не було передане окремо взятій церкві, воно передане групі церков”⁸⁹. З цього випливає, що всі церкви долучені до послання, яке вони отримали від Господа, і мають тестувати свої тлумачення і практики, узгоджуючи їх з іншими⁹⁰. Цей спільний досвід розширює та виправляє місцеве тлумачення ново-заповітної звістки. Завдяки коригувальній взаємодії різних локальних тлумачень виникає те, що можна назвати традицією – “спільність у вченні і практиці”⁹¹, – вкоріненою в апостольському авторитеті⁹². Це тлумачення будується на розумінні помісної церкви, яка є повністю церквою, але не всією Церквою⁹³.

Класичний приклад церковної практики, що виходить за межі помісної церкви – зібрання церковнослужителів з різних причин, як це описано в книзі Дій Апостолів (Дії 15; 20:17-38). Деякі баптисти для обґрунтування своєї практики зборів для вирішення теологічних і практичних питань традиційно звертаються до так званого Єрусалимського собору. Ця подія тлумачиться як зібрання авторитетних служителів церкви для вирішення теологічного питання – співіснування в одній

⁸⁴ Антонюк, Інтерв'ю 1.D.0, 275–88.

⁸⁵ Бандура, Інтерв'ю 1.A.0, 407–12.

⁸⁶ РС, Інтерв'ю 1.B.0, 378–83.

⁸⁷ Комендант, Інтерв'ю 1.C.0, 363–65.

⁸⁸ Бандура, Інтерв'ю 1.A.0, 371–406.

⁸⁹ Бандура, 381–83.

⁹⁰ Бандура, 383–85.

⁹¹ Бандура, 402, 404–5.

⁹² Бандура, 432–33.

⁹³ Див, Сварат, ‘Поместные церкви и расширенные церковные структуры’, 33.

Церкві віруючих з юдеїв та язичників. Хоча деякі опитувані вбачають функціональну схожість між цією подією та обласними чи національними зборами українських баптистів⁹⁴, Григорій Комендант вважає, що це було зібрання служителів помісної церкви в Єрусалимі⁹⁵. Він стверджує, що ця церква відігравала значну роль духовного центру, навколо якого були об'єднані інші церкви і який задавав стандарт в питаннях віри і практики. Ці збори вирішували питання юдействующих завдяки мудрості авторитетних місцевих служителів⁹⁶. Проте Комендант не пояснює, завдяки чому рішення однієї помісної церкви, навіть за наявності таких авторитетних служителів, як апостоли та Яків Праведний, було сприйнятим іншими помісними церквами, які є повністю автономними і навіть незалежними одна від одної. Таке мислення є ідентичним до мислення Гіскокса⁹⁷.

Ігор Бандура врівноважує цю інтерпретацію, відзначаючи, що Єрусалимські збори були насправді зібранням представників різних церков, і їхнє рішення було свідченням єдності у Святому Дусі, який тримає Церкву разом, і саме з цієї причини це рішення було з радістю сприйнятим іншими церквами⁹⁸. Інший приклад – це зібрання служителів з Ефесу (Дії 20:17-38) у Меліті. Разом з тим це зібрання може бути прикладом апостольської влади Павла над тими церквами, які він заснував. Ці збори не включали служителів з різних церков, як це було в Діях 15.

Єдине пряме посилання на Писання у намаганні обґрунтувати необхідність ОЦ використав Іван Романюк, апелюючи до Івана 17:21. Він послався на цей екуменічний текст, пояснюючи, що єдність – це одна з найважливіших задач Церкви⁹⁹. Він доповнює, що об'єднання і союз церков є одним з обмежених способів здійснення молитви Христа про єдність. У цьому сенсі помісні церкви не можуть ігнорувати цей важливий аспект християнського свідчення світові. Посилання на цей текст були досить звичними в історії баптистів у Російській імперії, Радянській Росії і СРСР¹⁰⁰. Погляд Романюка співзвучний з традиційним прочитанням цього важливого тексту серед вітчизняних баптистів.

⁹⁴ РС, Інтерв'ю 1.В.О, 371–73; Комендант, Інтерв'ю 1.С.О, 360–62.

⁹⁵ Комендант, Інтерв'ю 1.С.О, 72–74.

⁹⁶ Сф. Хискок, 'О баптистских соборах', 31; Жидков, 'Взгляд назад', 9. Див. критику у Fowler, 'Churches and the Church'.

⁹⁷ Хискок, 'О баптистских соборах', 32.

⁹⁸ Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 413–20.

⁹⁹ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.О, 326–28.

¹⁰⁰ Детальніше в Geychenko, 'On the Use of Scripture'.

Деякі з опитуваних апелювали до образів Церкви або мали їх на увазі. Найчастіше згадували образ Тіла Христового¹⁰¹. Цей образ буде детально розглянуто нижче у параграфі, присвяченому теологічним аргументам. Інший образ взаємозалежності помісних церков – це образ Божого храму¹⁰².

Теологічні аргументи обертаються навколо природи Церкви й опосередковано вказують на обмеження помісної церкви. Зокрема той, що побудований навколо образу Тіла Христового. Цей аргумент починається з констатації факту, що помісна церква не існує у вакуумі, оскільки вона пов'язана з іншими церквами і цей зв'язок є вираженням природи Церкви¹⁰³. Позаяк помісна церква є частиною Тіла, логічно видається думка, що й група церков також належить до нього¹⁰⁴. Така логіка підводить до непростого питання:

Як мені увійти у спілкування з ширшим Тілом Христовим? Як ставитися до нього? Як з ним співпрацювати? І як нам цю ширшу єдність у Христі можна видимим чином, наочно реалізувати? І ось звідси диктується моє розуміння того, що нам необхідне ширше спілкування церков. Як це вже організовується, – знову ж, це вже питання можливостей і потреб. В даному випадку ми говоримо про те, що в Україні ми, союз, існуємо як братство церков. Іншим чином ми існувати не можемо, оскільки не зможемо тягнутися до цієї повноти церковного життя. Тобто якщо Христос хоче звершувати Своє діло через Свою Церкву, перед усіма нами стоїть питання – як нам реалізувати наочно і дієво цю нашу єдність у Христі¹⁰⁵.

Це розуміння фундаментальної єдності Тіла передбачає, що кожна помісна церква причетна до природи Церкви і є її проявом. Таким чином, питання приналежності до ширшої спільноти Божого народу вкорінене у походженні всіх церков: вони утворені з Божих дітей і належать одному Отцю. Разом з тим ця духовна єдність, як наголошує цитата, має бути втілена у видимій і відчутній формі. В українських баптистів це їхня концепція братства, виражена у формі об'єднання і союзу церков. Також важливо зазначити, що ці видимі вирази духовної єдності є несталими¹⁰⁶ і являють собою дуже невичерпну спробу вирі-

¹⁰¹ Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 115–18, 154–58; Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.0, 263–65, 275–78; Романюк, Інтерв'ю 1.Е.0, 219–21.

¹⁰² Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 446–52.

¹⁰³ Бандура, 154–58; пор. Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.0, 237–38, 260–65.

¹⁰⁴ Бандура, Інтерв'ю 1.А.0, 308–12.

¹⁰⁵ Бандура, 331–44.

¹⁰⁶ Див. Бандура, 166–70.

шення проблеми розділення церков у рамках однієї деномінації¹⁰⁷. Ігор Бандура підсумовує, що таке розуміння ставить наступний виклик – необхідність взаємодіяти з іншими церквами, щоб здолати скандальне розділення Тіла Христового¹⁰⁸.

Ще одним аспектом єдності Тіла є розподіл духовних дарів серед помісних церков¹⁰⁹. Жодна церква не має всіх духовних дарів і не акумулює всю мудрість Писання, досвід служіння¹¹⁰ або всі необхідні ресурси для служіння Богу. Завдяки співпраці, розподілу духовних дарів і ресурсів, а також взаємній підтримці, помісні церкви можуть частково явити повноту Церкви.

ПРАКТИКИ ОБ'ЄДНАНЬ ЦЕРКОВ

Відповідаючи на питання про форму і процес ухвалення рішень в об'єднаннях і Союзі, опитувані згадували Статут. Зазвичай українські баптисти відносяться до Статуту й інших документів як до перехідних текстів, що відображають практику і регулюють її¹¹¹. Ці тексти часто написані, щоб врахувати вимоги державних органів, і обмежені організаційними аспектами ОЦ. Ігор Бандура відзначає, що в цілому баптистське розуміння помісної церкви, об'єднання церков і союзу є ширшим, ніж це описано у Статуті¹¹². Структура Союзу, процес і практики ухвалення рішень відображають гібридну природу ОЦ, де голос помісних церков врівноважується голосом керівництва.

Форма ОЦ в ВСЦЄХБ. Помісні церкви об'єднуються між собою на рівні обласних об'єднань і союзу. Помісні церкви у певній адміністративно-територіальній одиниці країни (області) утворюють об'єднання церков. Союз охоплює всі обласні об'єднання і сестринські союзи або об'єднання за кордоном. Об'єднання і союз – це церковні утворення. У цьому сенсі вони об'єднують церкви, а не зацікавлених індивідів. Об'єднання і союз як збори церков або церковних представників відрізняються від офісів обласних об'єднань або союзу, які є організаційним вираженням цих церковних утворень. Перші представляють собою органічні відносини церков, тоді як останній – організаційний компонент.

¹⁰⁷ Бандура, 350–53.

¹⁰⁸ Бандура, 345–49.

¹⁰⁹ Бандура, 158–61.

¹¹⁰ Бандура, 378–93.

¹¹¹ Див. розділ V.

¹¹² Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 471–75.

Обласне об'єднання збирається раз на п'ять років, щоб обрати обласного пастора та обласну пресвітерську раду. Під час цих зборів помісні церкви можуть скористатися своїм правом визначати стратегію, обирати керівництво і затверджувати або змінювати статут. Керівництво об'єднання складається зі старшого пастора, його заступників і пресвітерської ради. Вони відповідальні за духовне виховання та медіацію конфліктів у церквах області, а також за розвиток співпраці в області та за її межами, взаємодопомогу й активну комунікацію з представниками Союзу. Збори об'єднання зазвичай передують загальним зборам Союзу, і на них затверджуються кандидатури повноважних представників для цієї зустрічі.

Загальні збори представників помісних церков збираються раз на п'ять років. Вони мають право обирати голову Союзу, першого заступника і заступників голови Союзу, а також затверджувати склад Ради Союзу. Загальні збори також можуть змінювати віросповідання і Статут. Однак усі зміни, запропоновані Статутним комітетом, проходять довгий процес погоджень і лише після схвалення Радою Союзу представляються на розсуд загальних зборів.

Правління Союзу складається з голови і всіх заступників і збирається кожного місяця. Воно відповідає за виконання рішень загальних зборів і за оперативну діяльність Союзу. Рада Союзу складається зі всіх обласних пресвітерів, які автоматично входять до її складу, а також пасторів великих церков і деяких найбільш шанованих старших служителів¹¹³. Очолює Раду голова Союзу. Рада збирається чотири рази на рік. Окрім Правління і Ради існує низка спеціалізованих комітетів, метою яких є втілення стратегічних рішень загальних зборів і надання Правлінню інформації про стан речей у своїй сфері відповідальності. Комітети – це групи, що об'єднують фахівців у різних сферах служіння, наприклад, місіонерській роботі, організації нових церков, роботі з молоддю, жінками тощо. Деякі представники комітетів також входять до Ради Союзу.

ОЦ і процес ухвалення рішень. Процес ухвалення рішень серед українських баптистів загалом відображає принципово децентралізований характер ОЦ. Загальні збори ухвалюють головні рішення про життя всього союзу, ґрунтуючись на домовленостях і підготовчій роботі спеціалізованих комітетів, а також на обговореннях під час обласних зборів. Правління врегульовує рішення, пов'язані з поточним життям і діяль-

¹¹³ Ректори союзних семінарій і теологічних вишів до 2019 року не були членами Ради.

ністю помісних церков, а також напрацьовує рішення для затвердження Радою Союзу¹¹⁴. Обласні пресвітерські ради затверджують рішення на обласному рівні. Однією з вад цього процесу є те, що помісна церква не має прямого впливу на ухвалення рішень. Її рішення може бути втраченим, оскільки вона не бере безпосередньої участі в процесі узгоджень рішень і не представлена в посередницьких структурах обласної пресвітерської ради й затверджених делегатах загальних зборів.

Цей процес передбачає, що об'єднання або союз не можуть нав'язувати своїх рішень помісним церквам. Помісна церква має право схвалити або відкинути будь-яку пропозицію, висунуту об'єднанням або союзом¹¹⁵. Серед опитаних існує консенсус, що у випадку, коли помісна церква діє всупереч об'єднанню чи союзу, особливо в питаннях віри або фундаментальних практик, вона не може залишатися частиною союзу і повинна вийти з нього¹¹⁶.

Формально подібні рішення приймають обласні збори за обов'язкової присутності представників союзу¹¹⁷. Деякі опитувані не змогли пригадати жодного випадку, коли помісна церква була позбавлена членства в об'єднанні чи союзі¹¹⁸. Один з респондентів пояснив, що в подібних ситуаціях обрані служителі зазвичай схильються до неконфронтаційних заходів переконання та перемовин замість застосування прямої процедури позбавлення членства¹¹⁹.

В цілому відносини між помісними церквами і представниками ОЦ будуються на повазі, довірі¹²⁰ та великодушності. Один опитуваний згадав врегулювання спорів стосовно християнської музики:

Я намагався згладити ось ці прояви радикалізму щодо музики, зовнішнього вигляду. І з одного, і з іншого боку. Більше того, ми домовилися, що якщо церква погоджується по якихось питаннях, які для нас не є головними питаннями Писання, у нас повинно вистачати великодуш-

¹¹⁴ Див. РС, Інтерв'ю 1.В.о, 467–84.

¹¹⁵ Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 715–19.

¹¹⁶ Див., напр., Бандура, 724–28; РС, Інтерв'ю 1.В.о, 507–14, 595–604; Нестерук, Інтерв'ю 1.Ф.о, 531–34; Шемчишин, Інтерв'ю 1.Г.о, 144–47. Про формальне виключення помісної церкви див. Комендант, Інтерв'ю 1.С.о, 583–84, 588–90; Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.о, 584–88, 600–605; Романюк, Інтерв'ю 1.Е.о, 623–24.

¹¹⁷ Див. Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 732–33; РС, Інтерв'ю 1.В.о, 544–47; Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.о, 593–95; Романюк, Інтерв'ю 1.Е.о, 628–33. Див. альтернативу в Комендант, Інтерв'ю 1.С.о, 594. Про участь представників союзу див. Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 627–33, 734–35, 833–36, 850–51.

¹¹⁸ Див., напр., Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 728–30; РС, Інтерв'ю 1.В.о, 610–11.

¹¹⁹ Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 804–18, 866–69.

¹²⁰ Цю думку див. Fiddes et al., *On the Way of Trust*.

ності, щоб дозволяти церкві робити це на її території. При цьому ми не маємо права когось примусити діяти так, як вони чи навпаки¹²¹.

Ігор Бандура відзначає, що в деяких випадках напружені відносини з помісною церквою є результатом суб'єктивних факторів або особистого ставлення місцевого пастора¹²². Він наголошує, що довірливі й великодушні відносини є зазвичай природним наслідком духовної зрілості місцевих пасторів, а також представників союзу чи обласного об'єднання:

Тут ми не маємо якихось важелів адміністративного впливу. Їх і не мало б бути. Оскільки ось це дорослішання служителів і окремо взятих церков, з одного боку, і, з іншого боку – духовність, авторитет, що ґрунтується на життєвому досвіді служителя, а не на тому, що його обрали кудись, дали крісло, повноваження. Усе це має рухатися назустріч одне одному. Ну і оскільки це рухається назустріч одне одному, то кожен раз утворюється новий синтез. Десь краще, десь гірше. На жаль, я не бачу можливості, думаю, що і потреби, ставити собі за мету, щоб була беззастережна вірність і послух. Щоб утворювалась якась ієрархія, котра забезпечить вирішення усіх цих питань¹²³.

Відносини, що будуються на довірі та великодушності, навіть не передбачають формальних наслідків для тих помісних церков, які уникають участі у фінансовій підтримці Союзу та його проєктів. Іван Романюк уточнює: “Ну, знаєте, приходиться завжди день, коли, здається, найбільш самодостатній потрапляє в проблему. І дуже йому тоді незручно прийти і просити – дайте мені, коли я ніколи і нічого не давав. Якщо ми беремо”¹²⁴. Концепція “братство” виявляється у відносинах, що базуються на довірі та великодушності.

Регулярна діяльність/практики ОЦ. Регулярна діяльність об'єднань і союзу тяжіє до підтримки тонкого балансу між помісними церквами та ОЦ з метою посилення зв'язків довіри. Ця діяльність включає регулярну роботу обласних і національних представників ОЦ і заходи, що охоплюють більшість помісних церков і їх служителів – з'їзди, церковні святкування та обласні й національні конференції. Оскільки мета ОЦ – “сприяти кожній церкві у виконанні її покликання”¹²⁵, то “приблизно половина регулярної роботи Союзу спрямована на допомогу помісній церкві в її служінні”¹²⁶.

¹²¹ РС, Інтерв'ю 1.В.О, 569–75.

¹²² Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 500–504.

¹²³ Бандура, 508–18; див. також Бандура, 774–77.

¹²⁴ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.О, 606–8.

¹²⁵ Бандура, Інтерв'ю 1.А.О, 535–36.

¹²⁶ Бандура, 536–38.

Це включає планові відвідини старшими пасторами помісних церков і організовані візити Правління Союзу, членів Ради Союзу і деяких видатних служителів в області, так званий “тиждень Союзу в області”¹²⁷. В’ячеслав Нестерук, який започаткував ці візити, вважає, що їх мета у тому, “щоб люди відчували єдність у братстві, побачили один одного в лице”¹²⁸. Типовий “тиждень Союзу” – це візит групи служителів, які беруть участь у різних формальних і неформальних зустрічах місцевих пасторів¹²⁹. Ці зустрічі зазвичай використовуються для дискусій, обміну досвідом та інформування місцевих пасторів про найбільш важливі стратегічні рухи Союзу. Інколи команда Союзу проводить конференцію на певну тему, обговорює і вирішує певні проблеми¹³⁰. Усі приїжджі служителі долучаються до богослужінь помісних церков, особливо малих сільських церков, намагаючись охопити більшість церков регіону¹³¹. Такі візити, безперечно, допомагають Правлінню тримати руку на пульсі реальної ситуації та отримувати свіжу інформацію про церковне життя, певні тенденції, проблеми чи непорозуміння. Помісні церкви і служителі можуть безпосередньо доносити свої питання чи занепокоєність керівництву Союзу.

Союз також отримує інформацію з областей і доносить свою позицію щодо критичних питань через представників на обласних зборах. Така присутність вимагається Статутом. Важливі рішення, як-от обрання обласного пастора і пресвітерської ради або стратегічне планування, мають узгоджуватися з Союзом¹³² і загальною стратегією.

Візити Правління і присутність представників є більш формальною діяльністю, яка відображає організаційний аспект ОЦ. Інші менш формальні види діяльності втілюють органічний аспект і посилюють зв’язки між помісними церквами. Це загальноукраїнські конгреси, церковні святкування, рукопокладення служителів чи посвячення молитовних будинків. Настановні конгреси чергуються з загальними зборами і зазвичай відбуваються раз на чотири роки в різних обласних центрах або в Києві¹³³. На противагу до загальних зборів, які є більш діловими зібраннями, конгреси надають можливість для святкування єдності, спільної молитви й поклоніння, духовного настановлення та

¹²⁷ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 465–72 пор. Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 637–43.

¹²⁸ Нестерук, Інтерв’ю 1.Ф.О, 226–27.

¹²⁹ Нестерук, 217–27. Звіт про типове відвідування див. ‘Тиждень союзу’.

¹³⁰ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 590–626.

¹³¹ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 466–67.

¹³² Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 627–33.

¹³³ Перший конгрес (Вінниця, 1996), Другий конгрес (Київ, 2000), Третій конгрес (Київ, 2004), Четвертий конгрес (Львів, 2012).

евангелізації. Найвищою точкою святкування є участь усіх присутніх у Вечері Господній¹³⁴. Церковні святкування з нагоди рукопокладення служителів, церковних ювілеїв або посвячення церковних будівель збирають членів інших помісних церков і офіційних представників Союзу. Іван Романюк так коментує ці нагоди: “З одного боку, це – робота і робочий процес, але це і святковий, і робочий процес. З іншого боку, це все ж таки об’єднавчий процес, коли керівництво, чи, скажімо, старші служителі, які на професійній основі служать у Союзі та об’єднанні, вони стараються, щоб між церквами досягалась якомога більша єдність, міжцерковна єдність”¹³⁵. Такі заходи були особливо популярними через спілкування і розвиток зв’язків між церквами за радянських часів, коли збори суворо обмежувались атеїстичною державою¹³⁶.

Одним з найефективніших способів об’єднання служителів помісних церков і формування їхнього мислення щодо певних питань є національні пасторські конференції, що відбуваються двічі на рік. З 2011 року вони стали регулярними й відбувалися в Києві у листопаді та березні. Ці конференції дотримувались певного плану, розробленого Пасторським комітетом Союзу. Серед тем були: “Від стагнації до духовного пробудження” і “Шлях духовного пробудження” (2011 р.), “Біблійна проповідь у церкві” і “Біблійне консультування у церкві” (2012 р.), “Місіонерське служіння помісної церкви” і “Духовне формування членів церкви” (2013 р.). Після Революції гідності, анексії Криму та гібридної війни з Росією на сході країни конференції зосередились на поточній реальності: “Церква в умовах війни” (2014 р.), “Сіль і святість” і “Дисципліна благодаті” (2015 р.), “Церква, яка впливає на суспільство” (2016 р.)¹³⁷. У 2015 р. Рада Союзу вирішила проводити одну з конференцій у регіонах, зокрема у Львові, Дніпрі а також у Києві¹³⁸. Перенесення конференції в регіони дозволило охопити втричі більше служителів, ніж на конференції в Києві¹³⁹.

Конференції надають гарну можливість передати важливі теологічні ідеї та практичні моделі служіння простим служителям і закласти фундамент для обговорення. Іван Романюк вважає: “На мою думку, найбільша праця союзу, яка відбувається, це проведення навчальних

¹³⁴ Пор. Зюбанов, ‘Тринадцатый съезд Средне-Южного объединения’, 49.

¹³⁵ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 443–48.

¹³⁶ Див. Pilli, Dance or Die.

¹³⁷ Відео доступне на <http://pastoronline.org.ua/ru/resursy/pastorski-konferenciji>.

¹³⁸ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 439–44; Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 463–66.

¹³⁹ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 444–46, 450–52; Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 474–78.

конференцій, під час яких розглядаються і доктринальні питання, і практичні питання, і навіть церковно-державні відносини”¹⁴⁰. Окрім цих аспектів, конференції збирають разом різні покоління рукопокладених і нерукопокладених служителів, які діляться досвідом, знайомляться між собою, об’єднуються у спільних справах служіння і зміцнюють горизонтальні зв’язки, які є важливими для концепції “братство”.

ПОМІСНІ ЦЕРКВИ ТА ОБ’ЄДНАННЯ ЦЕРКОВ

Помісна церква займає центральне місце у вітчизняній баптистській еkleзіології¹⁴¹ і в цьому сенсі не відрізняється від західної баптистської еkleзіології¹⁴². Усі опитувані посилалися на центральність помісної церкви для українських баптистів¹⁴³. Як каже про це один із респондентів, “серцем обласного об’єднання все ж є помісні церкви”¹⁴⁴. Інший стверджує, що “жодного союзу Ісус не створював. Він створив церкву”¹⁴⁵. Можливо, він мав на увазі помісну церкву, тоді як біблійний текст можна читати як згадку про Церкву вселенську.

Говорячи про помісну церкву, деякі з опитуваних майже дослівно повторювали віросповідання ВСЦЄХБ: “Церква – це спільнота відроджених і хрещених по вірі християн, які проживають в одній місцевості і збираються разом, оскільки поділяють одну віру, одне вчення і одне покликання відповідно поклику Христа бути світлом і сіллю в цьому світі”¹⁴⁶. Інші визначали помісну церкву як “громаду”¹⁴⁷ або “зібрання”¹⁴⁸. Розуміння помісної церкви як спільноти вірних є головною особливістю української баптистської еkleзіології¹⁴⁹. На запитання, які ознаки вказують на церковну природу цих спільнот віри, опитувані вказували на виголошення одного віросповідання, регулярні зібрання для поклоніння Богу, вивчення Писання, спілкування і служіння один одному¹⁵⁰,

¹⁴⁰ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 71–74.

¹⁴¹ Див. про це Pyzh, ‘Confessing Community’.

¹⁴² Steeves, ‘The Russian Baptist Union’, 448.

¹⁴³ Напр. Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 774–77.

¹⁴⁴ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 324–25.

¹⁴⁵ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 621.

¹⁴⁶ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 226–29; РС, Інтерв’ю 1.В.О, 214–18.

¹⁴⁷ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 222–27.

¹⁴⁸ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 222–28; пор. Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.О, 158–60. Антонюк визначає вселенську Церкву, хоча і стверджує, що визначення включає і помісну церкву, див. Антонюк, 170.

¹⁴⁹ Pyzh, ‘Confessing Community’.

¹⁵⁰ РС, Інтерв’ю 1.В.О, 250–57, 265–67.

участь у Вечері Господній¹⁵¹, благовістя та соціальна робота в цьому світі¹⁵². Викликає подив абсолютна відсутність посилань на один із традиційних текстів Писання – Мт. 18:20. Лише один з опитуваних згадав “присутність Христа у церкві, що виражається в тому, як церква проповідує Слово, як вона поклоняється, і як вона являє себе як Тіло Христове через служіння дарами”¹⁵³.

Центральне місце помісної церкви врівноважує можливий негативний вплив ОЦ завдяки добровільному членству в обласному об'єднанні, автономії помісної церкви і ненав'язуванню рішень ОЦ помісним церквам.

Принципи добровільного членства й автономії помісної церкви пов'язані між собою. Перший стосується відносин помісної церкви з ширшою церквою¹⁵⁴, тоді як другий захищає внутрішнє життя спільноти віри¹⁵⁵. Добровільність означає, що помісна церква приймає всі головні рішення, від членства в об'єднанні до ухвалення та затвердження рішень загальних зборів¹⁵⁶. І в теорії, і на практиці помісна церква може існувати як окрема спільнота віруючих без збереження формальних відносин з іншими церквами. Українське юридичне поле¹⁵⁷ і баптистська еклезіологія дозволяє це¹⁵⁸. З іншого боку, автономія помісної церкви – це здатність і право помісної церкви вирішувати усі питання внутрішнього життя і визначати форми служіння без примусу або втручання ззовні. Водночас концепції добровільності і автономії помісної церкви не передбачають свавільності або повну незалежність, а лише обмежують втручання у внутрішнє життя спільноти віри. Взаємозалежність баптистських спільнот сягає часів, коли вони тільки з'явилися в Російській імперії¹⁵⁹. Крайнощі сильної автономії¹⁶⁰ врівноважуються посиланнями на Церкву як Тіло Христове або на обмеження помісної церкви. Ігор Бандура висловлюється доволі прямолінійно:

¹⁵¹ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.о, 261–65.

¹⁵² РС, Інтерв'ю 1.В.о, 256–57.

¹⁵³ Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 260–62.

¹⁵⁴ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.о, 178–85; РС, Інтерв'ю 1.В.о, 346–49; Комендант, Інтерв'ю 1.С.о, 576–78; Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.о, 584–87.

¹⁵⁵ Романюк, Інтерв'ю 1.Е.о, 158–62, 518–22; Антонюк, Інтерв'ю 1.Д.о, 291–92.

¹⁵⁶ Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 479–93.

¹⁵⁷ Бандура, 125–26.

¹⁵⁸ Бандура, 774–77; Комендант, Інтерв'ю 1.С.о, 116–17; РС, Інтерв'ю 1.В.о, 501–6.

¹⁵⁹ РС, Інтерв'ю 1.В.о, 181–89.

¹⁶⁰ Бандура, Інтерв'ю 1.А.о, 479–93.

З духовної точки зору я вважаю, що церква, помісна церква як окремо взята автономна одиниця, в принципі не існує у вакуумі. Автономія помісної церкви не передбачає, на нашу думку, її ізоляції, вимушеної чи добровільної. Вочевидь, існує щось у природі церкви, що обов'язково зв'язує її з іншими церквами¹⁶¹.

В іншому місці він висловлюється щодо обмежень однієї помісної церкви і використовує це як один з аргументів на підтримку відносин з іншими церквами:

...в Україні ми, союз, існуємо як братство церков. Ми не можемо існувати інакше, оскільки тоді ми не зможемо тягнутися до цієї повноти церковного життя. Тобто в цьому сенсі окрема помісна церква, зі всією її автономією, не може реалізуватися без такого спілкування, співпраці, зв'язку, перш за все духовного, організаційного, структурного з іншими церквами¹⁶².

Лише у спільності з іншими церквами окрема помісна церква може долучитися до повноти Церкви і здійснити своє покликання бути одним з іншими церквами, як Ісус єдиний з Отцем (Ів. 17:21).

Принципи добровільності й автономії помісної церкви приводять до практики ненав'язування рішень помісній церкві¹⁶³. Попри це деякі з опитуваних вважають, що рішення, які стосуються віросповідання, є обов'язковими¹⁶⁴. Ми вже бачили, що всі рішення приймаються церквами добровільно, і у випадку певних дисциплінарних рішень вони впроваджуються завдяки "м'якій силі" переконання й базуються на довірі¹⁶⁵.

ТРАНСЛОКАЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО ОБ'ЄДНАННЯ ЦЕРКОВ

Можливо, найменш розробленим елементом в розумінні ОЦ українськими баптистами є статус і роль лідерів цих структур. Хоча вони існують і регулярно виконують свої обов'язки та функції заради об'єднань і Союзу, їхні статус і роль все ще потребують переосмислення на тлі біблійного свідчення і баптистської традиції.

¹⁶¹ Бандура, 154–61, 308–12; див. також Антонюк, Інтерв'ю 1.D.O, 237–38, 259–65.

¹⁶² Бандура, Інтерв'ю 1.A.O, 337–42; пор. Бандура, 198–204, 327–31; Антонюк, Інтерв'ю 1.D.O, 223–31.

¹⁶³ Бандура, Інтерв'ю 1.A.O, 790–92, 804–18.

¹⁶⁴ Див., напр., РС, Інтерв'ю 1.B.O, 506–14; Комендант, Інтерв'ю 1.C.O, 536–39; Антонюк, Інтерв'ю 1.D.O, 524–28. Про вимоги до служителів див. Антонюк, 529–32; про церковну дисципліну в Антонюк, 532–34; cf. Романюк, Інтерв'ю 1.E.O, 499–508, 512.

¹⁶⁵ Про вплив на помісну церкву через пораду див. Shurden, 'Associationalism among Baptists', 134–50.

Суть проблеми полягає в напруженні між уявленнями про те, ким мають бути ці лідери – пасторами чи організаторами/менеджерами. Ігор Бандура визначає це як “внутрішнє протиріччя, яке досі не подолане”¹⁶⁶. Він уточнює, що українські баптисти все ще розрізняють духовні й організаційні здібності лідерів і схильні оцінювати останні як “поверхневу плотську діловитість, яка може й вирішує ефективно деякі питання, але буде неглибокою, недуховною і в результаті не дасть ефекту”¹⁶⁷. Інший опитуваний з іронією говорить про складний вибір між “розумними і гарними”, маючи на увазі вибір між “духовним і організаційним” аспектами лідерства¹⁶⁸.

Ці коментатори визнають необхідність обох аспектів (хоча останній з них тяжіє до організаційних навичок), стверджуючи наступне: “Говорячи про функції цих структур, все ж на перший план я б виніс здібності до менеджменту, керівництва, організаторських сфер служіння. Але це не вичерпує розуміння ролі та відповідальності Союзу і об’єднання”¹⁶⁹. Іван Романюк переконаний, що лідери є “перш за все духовними особами”¹⁷⁰.

Цей погляд знаходить відображення в образі слуги, який опитувані застосовували щодо цих лідерів. Говорячи про роль лідерів, Григорій Комендант наголошує: “Служити, служити і ще раз – служити”¹⁷¹. Валерій Антонюк використовує біблійний образ слуг або рабів, “які служать Церкві Ісуса Христа”¹⁷². Відповідно, їхня діяльність є допоміжною або дорадчою і спрямована на опікування духовними потребами церков¹⁷³.

Непевність стосовно транслокального керівництва ускладняється тим, що більшість українських баптистів практично урівнюють обласних і національних баптистських лідерів і Союз, забуваючи, що об’єднання і ВСЦЄХБ представляють собою форми церковного спілкування, а лідери просто визнані та обрані церквами, щоб працювати заради їхнього блага. Лідери отримують свій статус і владу завдяки процесу визнання у формі обрання на обласних чи національних

¹⁶⁶ Бандура, Інтерв’ю 1.А.о, 896.

¹⁶⁷ Бандура, 902–4.

¹⁶⁸ РС, Інтерв’ю 1.В.о, 636–42.

¹⁶⁹ РС, 640–43, 654–56.

¹⁷⁰ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.о, 641; пор. Комендант, Інтерв’ю 1.С.о, 602–3; Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.о, 620–26.

¹⁷¹ Комендант, Інтерв’ю 1.С.о, 603.

¹⁷² Антонюк, Інтерв’ю 1.Д.о, 622–24.

¹⁷³ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.о, 654–55

зборах церков¹⁷⁴. Вони діють як повноважні представники церков, які отримують мандат довіри і право діяти від їхнього імені¹⁷⁵. Разом з тим, попри процедури обрання і систему противаг, фактор особистості все ще має великий вплив серед українських баптистів¹⁷⁶. Ігор Бандура визнає, що служителі й церкви часто високо цінують сильного лідера, який “любить церкву, любить братство, віддано”¹⁷⁷, і наділяють його повноваженнями, що виходять за межі його посадових інструкцій. Проблеми починаються, коли інший лідер отримує таку ж владу й вирішує використати її інакше, на шкоду церквам¹⁷⁸.

Неоднозначне розуміння керівництва ОЦ впливає на їхні основні функції¹⁷⁹. Очікується, що вони діятимуть як слуги, працюючи на благо помісних церков. Таким чином, їхні головні обов’язки є пасторськими, спрямованими на розвиток духовного виховання церков, формування лідерів¹⁸⁰ і медіацію конфліктів¹⁸¹.

Один з опитуваних зауважив існування поширеної думки про те, що старші пресвітери мають захищати здорове вчення церков¹⁸². У цьому сенсі їхня відповідальність наближається до відповідальності традиційних єпископів.

Окрім духовних аспектів, лідери ОЦ задіяні в організаційних сферах служіння, покращуючи організаційну структуру церков¹⁸³ і їх фінансову дисципліну, намагаючись об’єднати ресурси помісних церков і впевнитися, що вони ознайомлені з загальною стратегією Союзу і працюють над її виконанням¹⁸⁴.

У певному сенсі практично вся діяльність спрямована на об’єднання помісних церков в одне тіло і викорінення всього, що заважає цій єдності й плідній співпраці¹⁸⁵.

¹⁷⁴ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 186–95.

¹⁷⁵ Бандура, 314–16.

¹⁷⁶ Бандура, 887–89. Про фактор особистості в українській політичній культурі див. Gatskova, Gatskov, and Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, *Political Culture in Ukraine*. Пор. інтерв’ю колишнього посла Німеччини Штюдemann, Україна постійно торгується.

¹⁷⁷ Бандура, Інтерв’ю 1.А.О, 779–80.

¹⁷⁸ Бандура, 781–85.

¹⁷⁹ Щодо ідеального набору рис див. Бандура, 907–26.

¹⁸⁰ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 644–48, 649–50.

¹⁸¹ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 609–11.

¹⁸² РС, Інтерв’ю 1.В.О, 331–35.

¹⁸³ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 648–49.

¹⁸⁴ Комендант, Інтерв’ю 1.С.О, 465–72.

¹⁸⁵ Романюк, Інтерв’ю 1.Е.О, 445–48.

Підсумки

Думки українських баптистських лідерів демонструють суттєву тяглість із історичною баптистською традицією. Це включає розуміння ОЦ як організації та організму, застосування до ОЦ образів Тіла Христового і думки про єдність у формі союзу. Одним із конкретних прикладів тяглості є звичка обґрунтовувати об'єднання й місію прагматично. Такий спосіб розуміння союзу все ще відіграє найвагомішу роль у виправданні необхідності Союзу.

Інший випадок пов'язаний з намаганнями втримувати баланс між єдністю Церкви у формі союзу й автономією помісної церкви. Інтерв'ю також вказують на декілька значних проблем, які потребують вирішення. По-перше, це змішування офісу Союзу із Союзом церков. Дехто вважає, що адміністративні структури підміняють собою сам Союз. Іншим прикладом такого непорозуміння є осмислення ОЦ у категоріях парацерковних структур. Суттєвою проблемою є обґрунтування єдності й місії прагматичними доводами. У межах такої прагматичної траєкторії об'єднання стає чимось бажаним і цінним, але не необхідним для буття церкви у світі.

Можливі шляхи позитивного розвитку глибшого осмислення ОЦ ведуть до розуміння ОЦ як вираження Тіла Христового і спільноти/спільноті церков, участі в місії – як теологічного мотиву, та добровільності – як вираження свободи у Христі. Ці ідеї можна піддати критиці чи збагатити, якщо включити їх у діалог із ширшою баптистською традицією.

ДЖЕРЕЛА

- Ананьин, А. С. 'Объединение общин баптистов'. *Баптист*, по. 11–12 (1926): 12–19.
- Антонюк, Валерій. Інтерв'ю 1.D.O. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2015.
- Бандура, Ігор. Інтерв'ю 1.A.O. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2015.
- ВСЦЄХБ. 'Тиждень союзу на Херсонщині 5–10 грудня 2006', 14 December 2006. http://old.baptyst.com/index.php?option=com_content&view=article&id=173&catid=78%3A-&lang=ua.
- Жидков, Я. И. 'Взгляд назад'. *Братский вестник*, по. 1 (1948): 5–10.
- Зюбанов, Н. 'На ниве Божией: впечатления о съезде Средне-Южного района'. *Баптист Украины*, по. 2 (1926): 44–47.
- Комендант, Григорій І. Інтерв'ю 1.C.O. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2015.
- Левинданто, Н. А. 'О служении старших пресвитеров'. *Братский вестник*, по. 1 (1956): 48–52.

- Назаркіна, О. І. 'Протестантські конфесії України в 90-ті роки ХХ ст.: Баптистські та п'ятидесятницькі течії'. Донецький національний уні-т, 2003.
- Нестерук, В'ячеслав. Інтерв'ю 1.Ф.О. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2017.
- Романюк, Іван М. Інтерв'ю 1.Е.О. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2015.
- РС. Інтерв'ю 1.В.О. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2015.
- Сварат, Уве. 'Поместные церкви и расширенные церковные структуры в перспективе еkkлесиологии Реформации'. В *Автономия поместной церкви: Материалы симпозиума*, 26–41. Одесса: Е-ААА, 2009.
- 'Статут Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів (2014u)'. Союз церков євангельських християн-баптистів, 12 June 2014. Особистий архів Олександра Гейченка.
- Тимошенко, М. 'Съезд баптистов в Москве'. *Баптист*, no. 45 (1911): 359–60.
- Хискок, Едвард Т. 'О баптистских соборах'. *Баптист*, no. 6–7 (1925): 30–32.
- Шемчишин, Володимир П. Інтерв'ю 1.Г.О. Інтерв'ю взяв Олександр Гейченко. Розшифровка, 2017.
- Dyck, Johannes. "Moulding the Brotherhood: Johann Wieler (1839-1889) and the Communities of the Early Evangelicals in Russia." ThM thesis, University of Wales, 2007.
- Fiddes, Paul S., Brian Haymes, Richard L. Kidd, and Michael J. Quicke. *On the Way of Trust*. Oxford: Whitley Publications, 1997.
- Fowler, Stanley K. 'Churches and the Church'. In *Recycling the Past or Researching History? Studies in Baptist Historiography and Myths*, edited by Philip Edward Thompson and Anthony R. Cross, 25–49. Studies in Baptist History and Thought 11. Milton Keynes, UK; Waynesboro, GA: Paternoster, 2005.
- Freeman, Curtis W. *Contesting Catholicity: Theology for Other Baptists*. Waco, TX: Baylor University Press, 2014.
- Gatskova, Kseniia, Maxim Gatskov, and Institut für Ost- und Südosteuropaforschung. *Political Culture in Ukraine*, 2015.
- Geychenko, Oleksandr. 'On the Use of Scripture in Discussions on Unity among Russian Baptists'. *Baptist Quarterly*, 10 July 2017, 1–14. <https://doi.org/10.1080/0005576X.2017.1343914>.
- Gillham, Bill. *Research Interviewing: The Range of Techniques*. Maidenhead; New York: Open University Press, 2005.
- Merriam, Sharan B. *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. Rev. Exp. edition. San Francisco CA: Jossey Bass, 2009.
- Pilli, Toivo. *Dance or Die: The Shaping of Estonian Baptist Identity under Communism*. Studies in Baptist History and Thought 37. Milton Keynes, U.K.; Colorado Springs, CO: Paternoster, 2008.
- Pyzh, Yaroslav. "The Confessing Community as the Ecclesiological Core of the Baptists in the Soviet Union, 1960-1990." PhD diss., Southwestern Baptist Theological Seminary, 2012. ProQuest (AAT 1285507583).
- Shurden, Walter B. "Associationalism Among Baptists in America, 1707-1814." ThD diss. New Orleans Baptist Theological Seminary, 1967.
- Steeves, Paul D. "The Russian Baptist Union, 1917-1935 Evangelical Awakening in Russia." PhD diss., University of Kansas, 1976. ProQuest (AAT 302817810).